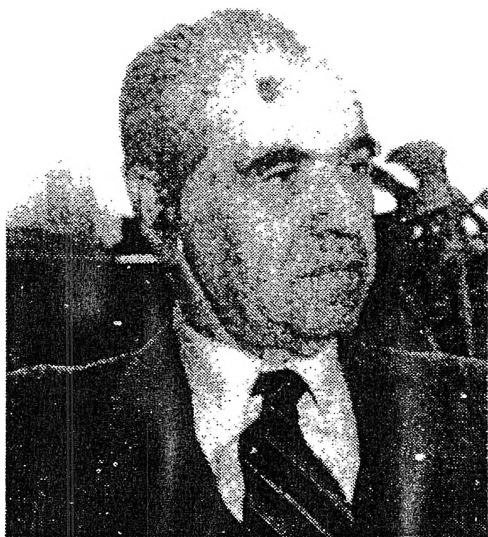

Акад. Данчо Зографски (1920 - 1997)

На 9 јануари 1997 година згасна животот на проф. д-р Данчо Зографски, редовен член на Македонската академија на науките и уметностите, плоден, познат и признат истражувач и научен работник на поширокото подрачје на поновата историја на македонскиот народ, редовен професор на Економскиот факултет во Скопје, директор на Институтот за национална историја во Скопје, истакнат општествен деец и педагог од кого своите знаења ги црпеа бројни генерации на студенти, пост-дипломци и докторанти.

Акад. Данчо Зографски е роден на 23. 04. 1920 година во Велес. Основно образование завршил во Велес, средно училиште во Скопје, а право студирал во Белград и дипломирал во Софија. По завршувањето на двегодишните студии на Институтот за општествени науки во Белград, станал наставник по предметот Стопанска историја на Економскиот факултет во Скопје. Во 1957 година хабилитираше со трудот *Прилејскиот ѝ анаџур во минатото*, а во 1962 година докторираше на Економскиот факултет во Белград со тезата *Развитокот на капиталистичките елементи во Македонија за време на ѝурското владеење*. Во текот на својата работа како наставник бил унапредуван во сите универзитетски звања, бил декан на Економскиот факултет во Скопје, во два мандата ја вршел функцијата директор на Институтот за национална историја во Скопје, повеќе години бил републички и сојузен пратеник и вршел други одговорни општествени должности. Добитник е на повеќе значајни општествени признанија, меѓу кои и на највисоката републичка награда “11 Октомври”.

Обемна, многустрана и вонредно плодна е научната дејност на акад. Д. Зографски. Неговиот научен опус достигнува импозантна бројка од близу 200 научни трудови, меѓу кои спаѓаат самостојни и заокружени

научни студии - монографии, статии, соопштенија, комуникации, збирки на документи и други прилози, објавувани од домашните издавачи ("Мисла", "Наша Книга"), во домашните стручни списанија ("*Гласник*" на Институтот за национална историја", "*Историја*", "*Преглед*", "Годишник" на Економскиот факултет во Скопје, "*Разглед*", "*Современост*", "*Погледи*", "*Трибина*", "*Macedonian Review*"), во странски стручни публикации во Белград (*ИЖ-Југосlovenski istoriski časopis*, *Социјализам у свету*, *Архивист*), Загреб (*Akta historico-oekonomica Jugoslaviae*, *Наше време*), Сараево (*Opredeljenja*), Виена (*Osterreichische Osthefte*) и во други земји, места и стручни списанија.

Мошне голем е исто така и бројот на зборниците на трудови и на другите пригодни изданија и публикации, во кои се поместени бројни трудови на акад. Д. Зографски. Меѓу таквите спаѓаат зборниците: *Илинден 1903*, *Крстѐ Мисирков за национално-културниот развојок на македонскиот народ до ослободувањето*, *Никола Карев. Време и дело*, *Работничкото движење во Македонија до 1929 година*, *Зборник на Десеттиите Рацинови средби*, *Велес и Велешко во НОВ 1941*, *Велес и Велешко во НОВ 1942*, *Велес и Велешко во НОВ 1943 до 15 мај 1945*, *Прилеп и Прилепско во НОВ 1941*, *Основањето и развојот на КПМ*, *Минхенскиот договор и југословенските и чехословачките народи*, *Понов истражувања на Југословенска Европа*, пригодните публикации *Сто години велешка гимназија*, *20 години образование, наука и култура во СРМ*, популарната библиотека *Светлини на минатото* и др.

Меѓу најзначајните научни трудови на акад. Данчо Зографски спаѓаат монографските публикации *Развојот на капиталистичките елементи во Македонија за време на турското владеење*, *За работничкото движење во Македонија до Балканската војна*, *Југословенските социјалисти и македонското прашање*, *Крушевската република*, *Егејска Македонија во нашата национална историја* и др. Акад. Д. Зографски е коавтор на првиот и вториот том на *Историјата на македонскиот народ*, која беше прво поцелосно претставување на историското минато на македонскиот народ. Во 1986 година беа публикувани неговите одбрани дела во шест книги.

Основна научна преокупација на акад. Д. Зографски претставуваат многубројните и сложени прашања од стопанската историја на македонија, почнувајќи од зародувањето на капиталистичките елементи и односи, процесите и фазите во развитокот на социјалистичкото, комунистичкото и работничкото движење во Македонија, суштинските аспекти на македонското национално прашање, како и низа други преломни настани и истакнати прогресивни историски личности од револуционерното национално-ослободително движење на Македонија.

Меѓу монографските студии, во кои со сета научна задлабоченост е проучено прашањето за зародувањето на капитализмот во Македонија,

несомнено централно место зазема трудот *Развитокоот на капиталистичките елементи во Македонија за време на турското владеење*. Врз основа на критичката анализа на постојните монографии, трудови и прилози, во кои покрај релевантни факти и укажувања, присутни се и чувствителни празнини и пропусти, поради тоа што нивните автори воопшто не ги консултирале автентичните историски извори или се ограничувале само на одделни документи и тврдења, како и врз основа на исцрпното ползување на расположливите архивски публикации и со опстојните истражувања во домашните и странските архиви, осветлени се сложените процеси на бавното и мачно изместување на феудалниот начин на стопанисување и на феудалните аграрно-производствени односи, од чии пазуви постепено се излачувале новите капиталистички зачетоци и елементи во стопанството на Македонија.

Меѓу трудовите на акад. Д. Зографски, кои се однесуваат на македонското социјалистичко и работничко движење доминираат студиите: *Македонските социјалисти спрема националното прашање на својот народ* и *Југословенските социјалисти за македонското прашање*. Разоткривајќи ја економско-социјалната основа на македонското национално движење, акад. Д. Зографски успеал да ги идентификува и да ги посочи главните социјални групации и општествени сили и носители на националното движење и преобразба, утврдувајќи ја истовремено нивната национално-политичка ориентација.

Како и во случајот на стопанската проблематика, така и при истражувањето на национално-ослободителната борба на македонскиот народ, очигледни се напорите на акад. Д. Зографски континуирано да ги проследи главните фази и карактеристики на ослободителната борба на македонскиот народ за национална слобода и за сопствена држава. Длабоко проникнувајќи во законитостите на општествениот развиток и поаѓајќи од економските процеси и преобразби, како основа на вкупните историско-политички движења и збиднувања, акад. Д. Зографски успешно, задлабочено и со издржана научна анализа ги иследува третираните проблеми, укажувајќи на сета разнообразност и специфичност, која доаѓала во општествено-економскиот и политичкиот развиток на Македонија. Поради тоа, секое натамошно аналитички продлабочено иследување на одделни прашања од социјално-економската и политичката историја на Македонија не ќе може да ги заобиколи трудовите на акад. Д. Зографски.

Посебна вредност и значење имаат “Одбраните дела” на проф. д-р Данчо Зографски и поради тоа што сите негови истражувања се потпираат врз богата и солидна архивска документација, бројни официјални акти, статистички публикации и исцрпна литература. Покрај опстојните истражувања во соодветните фондови при архивите во земјата, исцрпни

истражувања тој вршел и во архивите во Белград, Виена, Бон, Потсдам и Лондон.

Во рамките на значајниот издавачки потфат на Архивот на Македонија за објавување на архивски материјали за историјата на македонскиот народ, во редакција, превод и коментар на акад. Д. Зографски беа објавени две значајни збирки на Австриски документи за историјата на македонскиот народ. Првата збирка документи се однесува на 1905 и 1906 година, а втората - на 1907 и на 1908 година. Во својот најголем дел документите потекнуваат од соодветните фондови на Политичкиот архив на Haus - Hof - und Staatsarchiv во Виена, а претставуваат извештаи, телеграми, прилози, писма и слични други акти кои од теренот на Македонија ги испраќале во Виена до претпоставените функционери на конзулатите и на австро-унгарската Цивилна агенција во Македонија.

Научното творештво на акад. Д. Зографски временски се протега на еден период од речиси два века, почнувајќи од средината на XVIII век, кога ги иследува трговските врски на Македонија со Австрија, па сè до најновото време на последните децении, кога ги проследува најакутните економски и демографски движења и промени, со очигледно настојување и функција да се осветлат и разгледат овие промени во сета нивна сложеност, да се придонесе за целисходното насочување на економската и социјалната политика и да се изнајдат најсоодветните стопански и општествени решенија.

Импозантниот творечки опус на акад. Д. Зографски се однесува на еден од најзначајните периоди од историјата на македонскиот народ, кога во пресудната етапа од своето постоење македонскиот народ ја отпочнал борбата за создавање на својата самостојна национална држава. Проучувајќи ги економско-социјалните и политичките движења и процеси со нему својствената научна втемеленост, акад. Д. Зографски ја разоткрива скриената суштина на економските, политичките и општествените процеси, движења и промени и укажува на историските фази, во борбата на македонскиот народ за ослободување од влијанието на соседните балкански држави, за слобода и своја држава ја правеле нужен услов за неговиот опстанок.

Акад. Д. Зографски во текот на својата упорна и самопрегорна научно-истражувачка работа, која траеше повеќе од четири децении, секогаш достоинствено и убедливо ја претставуваше македонската историска наука. Неговото учество на бројни научни собири, советувања, семинари и други видови на научно-стручни расправи во земјата и во странство, секогаш беше видно забележливо. Тој секој пат настапуваше со соопштенија кои се потпираа на нови изворни податоци, факти и сознанија. Во ликот и делото на акад. Д. Зографски македонската историска наука го имаше својот највиден и најавторитетен амбасадор.

Творечкиот опус на акад. Д. Зографски се вградува во самите темели на македонската научна и општествена мисла. Неговите трудови, работени со сета научно-методолошка втемеленост и документирано аргументирани, не само што значат неодминлив придонес кон македонската историска наука, туку наедно претставуваат патоказ за идните истражувачи и во напрегањата за научно осветлување на историските процеси и на нужните општествените случувања. На тој начин, акад. Д. Зографски си заслужи највисоко место меѓу истрајните истражувачи на полето на историската наука и меѓу родољубивите општествени дејци, кои своите научни напори и својата општествена дејност ја поистоветија со потребите, барањата и напрегањата на македонскиот народ и на македонската држава.

Ристо ХРИСТОВ

Проф. д-р Стјепан АНТОЛЈАК (1909-1997)

Болната вест за смртта на акад. Стјепан Антолјак (2.09.1997 год.) со големо жалење ја примија неговите многубројни ученици во Република Македонија, следбеници на неговото големо педагошко и научно дело.

Проф. д-р Стјепан Антолјак, целиот свој животен век (1909-1997) го посвети на развојот на хрватската, македонската, балканската и општоевропската историска наука, како и на универзитетската настава во Загреб, Скопје, Приштина и Задар. Како припадник на прочуената “Шишиќева школа”, своите сестрани знаења, стекнати во повеќе балкански и европски центри, проф. Антолјак несебично, на нему својствен начин, настојувал да ги пренесе и всади на своите ученици-студенти по историја и помлади колеги-историографи, во своите средини во кои го поминал својот животен век. Неговиот долгогодишен престој во Скопје (1956-1969), како редовен професор на Филозофскиот факултет, соработник на Институтот за национална